

ЧАСТИНА ПЕРША

Розділ 1

Коли Марта прокинулася, було ще дуже темно і холодно. Вітер із Північного моря проникав крізь тріщини в стінах їхнього старенького двокімнатного будинку. Здаля долинав шум моря, і більше ніщо не порушувало тиші.

Марта спокійно лежала в ліжку, подалі від Роберта, чий над-ривний кашель не раз переривав її сон. Декілька хвилин вона розмірковувала про суворий новий день, відчуваючи, що гірко розчарована своїм чоловіком, а потім, зробивши зусилля, підвелася з ліжка. Для її босих стоп кам'яна підлога здавалася крижаною. Марта вдягалася дуже швидко, енергійними рухами досить сильної жінки, якій ще не було і сорока. Проте від цього поспіху в неї з'явилася задишка. Марта не була голодна, з якоїсь дивної причини вона перестала відчувати голод кілька днів тому, але її жахливо нудило. Вона допленталася до раковини, відкрила кран, проте води не було – замерзли труби.

Жінка на мить застигла, притискаючи огрубілі руки до опуклого живота, дивлячись крізь вікно на невпевнений світанок. Її погляд блукав по рядах шахтарських будиночків, які тягнулися в сутінках один за одним. Праворуч чорніло місто Сліскейл, за ним холодно мерехтіла гавань, а далі – ще холодніше відкрите море. Ліворуч вирізнявся чіткий контур копра «Нептун №17» – він височів немов шибениця на тлі білого східного неба, домінуючи над містом, гаванню і морем.

Зморшка на Мартиному чолі поглибилася. Уже три місяці тривав страйк. Болісна згадка про це змусила її різко відвернутися від вікна і почати розпалювати вогонь. Це було складно. Вона мала лише вологі гілки, які Семмі зібрав напередодні, та трохи дрібного вугілля, найгіршого шлаку, який Г'юї приніс із відвалу. Вона мало не божеволіла від думок про те, що вона, Марта Фенвік, яка завж-

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

ди використовувала найкращий сорт вугілля для якісного полум'я, тепер мусить мати справу з дафом¹. Довелося докласти неабияких зусиль, щоб розпалити. Марта вийшла через задні двері, розбила одним сильним ударом кригу в бочці, наповнила чайник, повернулася і поставила його кип'ятити.

Чайник закипав довго. А коли нарешті закипів, вона наповнила чашку і сіла навпочіпки біля вогню, стискаючи чашку обома руками і повільно сьорбаючи. Окріп зігрів її, розбудив незримі потоки життя в її онімілому тілі. Це було не так добре, як попиту чаю; ні, чай непорівнюваний ні з чим. Але й так було чудово, вона відчувала, що приходить до тями. Полум'я, що розлилося по зеленому дереву, освітило шматок пожовклої газети, яка лежала для розпалювання на обмазаній глиною грубі.

Містер Кейр Гарді надіслав запит до Палати громад про те, чи пропонує уряд, оскільки злидні на Півночі такі великі, як ніколи раніше, проєкти, які дадуть змогу закладам освіти вжити заходів для того, щоб нагодувати знедолених дітей. Відповідь полягала в тому, що уряд не мав наміру давати право закладам освіти годувати таких дітей.

Досі попиваючи окріп, Марта ліниво читала статтю. На її виснаженому, схудлому до кісток обличчі не було жодного виразу: ні цікавості, ні образи. Воно було байдуже, як сама смерть.

Раптом щось спонукало її повернутися. Так. Роберт прокинувся, лежав на боці, підклавши руку під щоку, як зазвичай, спостерігаючи за нею. Йй знову стало гірко на душі. Усе це, усе, усе – його провина. Потім він почав кашляти. Марта знала, що він стримував кашель, адже побоювався її роздратовати. Це був глибокий, сильний кашель. Можна сказати – інтимний кашель, він ніби зжився з ним полюбовно. Рот наповнився мокротинням. Спершись на лікоть, Роберт сплюнув у конвертик із газети. Він завжди вирізав ці конвертики із журналу «Тітс-Бітс», вирізав їх обережно, старанно, своїм старим ножем для картоплі з кістковою ручкою.

Роберт мав їх у досталь, вони ніколи не закінчувалися. Він спльовував у маленький квадратик, дивився на результат, складав і сплював його... з якимось оптимізмом. Коли він лежав у ліжку, то кидав ті маленькі пакети на підлогу... а сплював їх, коли вставав.

¹ Даф (від англ. *duff*) – вугільна дрібота. – Тут і далі прим. пер.

Марта раптово відчула ненависть до Роберта і до його невід'ємного кашлю, але встала, знову наповнила чашку гарячою водою і подала йому. Він узяв її мовчки.

Розвиднилося. Годинника в них не було – його віддали під заставу першим. Храмовий мармуровий годинник, який її батько виграв у боулінг, – прекрасна людина, її батько, і справжній чемпіон із гри в кулі! – але вона відчувала, що зараз сьома година. Марта накрутила одну Девідову панчоку на шию, натягнула чоловікову вовняну кепку, якою тепер користувалася, надягнула своє потерте чорне сукняне пальто. Так, принаймні це була гарна річ – її пальто. Вона не якась там вітрогонка, ніколи такою не була. А була поважною жінкою, була і буде, незважаючи ні на що. Усе її життя – поважне.

Мовчки, не глянувши на чоловіка, цього разу Марта вийшла через парадні двері та, закутуючись від різкого вітру, попрямувала до міста крутим спуском Каупен-стріт. Було ще холодніше, ніж учора, дуже холодно. Тераси порожні, жодної душі не видно. Марта минула паб «Привіт», потім – ферму «Міддлріг», пройшла повз безлюдні сходи вечірньої школи, покриті замерзлими плямками, піною минулих дебатів. На стіні був напис крейдою: «Загальні збори о третій годині». Це написав Чарлі Гоулен – той, що працює контролером-ваговиком, гульвіса і пияк.

Марта тремтіла з холоду і намагалася йти швидше, але не могла. Дитина, яку вона носила в собі, лежала всередині свинцевим тягарем, заважала рухатися, тягнула донизу, пригинала до землі. Вагітна! У такий час!.. У неї три дорослі сини: Девіду, наймолодшому, незабаром п'ятнадцять... Це ж треба було потрапити в таку халепу! Вона стиснула кулаки. Обурення закипіло в ній. А все через нього, Роберта... приходять додому п'яний і мовчки, уперто примушує її коритися його бажанням.

Майже всі крамниці в місті були зачинені. Багато хто взагалі припинив торгувати. Навіть кооперативні крамниці, де можна було щось узяти в кредит, уже вичерпали свої запаси. Але сьогодні для Марти це не мало значення: у її гаманці ще збереглася мідна монета – два пенси. На ці два пенси вона купить чимало всього. Звичайно, до Мастерса йти не варто: ось уже два дні, як він замкнув свою крамницю, переповнену заставами, серед яких є і її цінні речі.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Три мідні кульки над його дверима брязкають безнадійно. Те саме в Мерчісона, і в Доббса, і в Бейтса – усі замкнули свої крамнички, усі бояться, до смерті бояться, аби не сталося лиха.

Марта повернула на Лам-стріт, перейшла через дорогу, спустилася вузьким провулком до бійні. Коли вона підійшла ближче, її обличчя просвітліло: Гоб був тут. У жилетці поверх сорочки і в шкіряному фартуху він підмітав залитий бетоном двір.

– Чи є щось сьогодні, Гобе? – її голос звучав несміливо, і вона стояла нерухомо, чекаючи, коли він зверне на неї увагу.

Гоб бачив її добре, але продовжував, не підводячи голови, змитати брудну воду з плит. З його мокрих червоних рук піднімалася пара. Марта терпляче чекала. Гоб хороший. Він *знає* її і зробить для неї, що зможе. Вона стояла і чекала.

– Чи немає трішки обрізків, Гобе?

Марта просила небагато: якийсь, нікому не потрібний, шматок чи тельбухи, які зазвичай викидалися.

Гоб нарешті перервав свою роботу і, не дивлячись на Марту, сказав уривчасто й сердито, бо йому було шкода відмовляти їй:

– Сьогодні нічого немає.

Вона дивилася йому в очі.

– Нічого?

Він похитав головою:

– Нічого! Ремедж наказав нам заколотися всю худобу ще вчора ввечері, о шостій годині, і все привезти до крамниці. Він, мабуть, дізнався, що я роздаю кістки, і мало голову мені не відірвав!

Марта стисла губи. Отже, Ремедж забрав у них надію з'їсти суп із залишками печінки. Вона стояла засмучена. Гоб уперто працював мітлюю.

Марта поверталася, замислившись, поступово пришвидшуючи крок, – знову провулком, потім по Лам-стріт до гавані. Вона відразу зрозуміла, що і тут немає шансу дістати бодай оселедця. Вітер роздмухував її спідницю, але Марта стояла нерухомо. Виснажене обличчя виражало повне сум'яття. Не роздобути навіть оселедця! А вона вже вирішила звернутися за жертвою до Мейсерів. Проте «Енні Мейсер» стояла серед човнів, що вишикувалися в один ряд за молом, зі скрученими сітками. «Це все через погоду, – подумала

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Марта похмуро, блукаючи поглядом по брудних, бурхливих хвилях. – Жоден човен не вийшов сьогодні в море».

Вона повільно повернулася і, схиливши голову, попрямувала до міста. На вулицях тепер було більше людей, місто оживало, кілька возів із гуркотом котилися бруківкою. Пройшов Харкнесс зі школи на Бетель-стріт, чоловічок із гострою борідкою, у золотих окулярах і теплому пальті; пробігло кілька робітниць канатного заводу в сабо; клерк, дмухаючи на задубілі пальці, поспішав до міського магістрату. Вони намагалися не помічати Марту, уникали її погляду. Вони не знали, хто ця жінка, але точно знали, що вона – з Терас, звідки прийшла біда, та напасть, що обрушилася на ціле місто і тривала вже три місяці. Ледве тягнувши ноги, Марта почала підніматися на пагорб.

Біля хлібної крамниці Тісдейла стояв запряжений фургон, у який вантажили хліб. Син господаря, Ден Тісдейл, виходив із пекарні на вулицю і заходив у приміщення з великим кошиком на плечі, наповненим свіжовипеченим хлібом. Коли Марта підійшла до хлібної крамниці, у неї перехопило подих від аромату гарячого свіжого хліба, що тягнувся з підвалу, де розташовувалася пекарня. Жінка інстинктивно зупинилася. Вона мало не знепритомніла – так сильно їй захотілося скуштувати хліба. Цієї миті Ден вийшов на вулицю з повним кошиком. Він побачив Марту, її голодний вираз обличчя. Ден зблід: якийсь жах промайнув у його очах. Без вагань схопив хлібину і кинув її Марті в руки.

Вона не промовила жодного слова, але сльози вдячності застеляли їй очі, доки вона продовжувала свій шлях вгору по Каупен-стріт, а потім вулицею Севастопольською. Марті завжди подобався Ден, милий юнак, який працював у шахті «Нептун», бо це звільняло від військової служби, а відколи почався страйк, допомагав батькові розвозити хліб. Він часто спілкувався з її сином Деві.

Трохи захекавшись після крутого підйому, Марта дійшла до дверей свого будинку і торкнулася ручки.

– Знаєте, у місіс Кінч захворіла Еліс, – зупинила Марту Ханна Брейс, її найближча сусідка.

Марта похитала головою: останній тиждень діти на Терасах один за одним хворіли на запалення легень.

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>